

Millətin tək nişanı

21 FEVRAL BEYNƏLXALQ ANA DİLİ GÜNÜDÜR

Hər bir xalq öz dili ilə tanınır. Dildə xalqın mədəniyyəti, ruhu əks olunur. Dil yaranıb formalaşdığı dövrdən etibarən cəmiyyət üzvləri arasında heç bir fərq qoymadan ünsiyyət vasitəsi rolunu daşıyır. Cəmiyyətdə formalaşan, inkişaf edən dil aid olduğu xalqların keçmişi və tarixidir. Müasir insan kollektivlərinin məhsulu sayılan dil dumadan zənginləşir və bu onun təbii halı, ən başlıca keyfiyyəti sayılır. Dil mədəniyyətin özüdür. Mənəvi ələmi öyrənmək, onun nə dərəcədə zəngin olduğunu araşdırmaq dilin inkişaf yolu və məqsədidir. Mədəniyyətin formalaşdığı cəmiyyət isə dilin inkişafına təsir etdiyi qədər, həm də onu istiqamətləndirir. Cəmiyyətdə inkişaf yolu keçən dil hər bir xalqın milli şüurunun özündə əks etdirir ki, bu da dilin hansı istiqamətdə yenilənməsi və zənginləşməsi deməkdir. Dildən ən müxtəlif məqsədlər üçün istifadə olunur. Hələ Aristotel "Ritorika" əsərində qeyd etirdi ki, dil başqalarını inandırmaq, yeni tərbiyə məsələlərinin həll etmək, o cümlədən vətəndaşların milli ruhda tərbiyə olunması üçün istifadə edilir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı 1999-cu ilin noyabrında Banqladeş səfirinin təşəbbüsü ilə 21 fevralı Beynəlxalq Ana Dili Günü elan edib. Hadisənin tarixi isə bir qədər də əvvələ gedir. 21 fevral 1952-ci ildə Pakistanda benqal dilinin qadağan edilməsinə etiraz olaraq keçirilən aksiyada polis və silahlı qüvvələrin müdaxiləsi nəticəsində 4 nəfər həyatını itirib. Banqladeş nümayəndələri 21 fevralı məhz həlak olmuş həmin şəxslərin xatirəsinə ehtiram əlaməti kimi Ana Dili Günü adlandırmaq haqqında müraciət ediblər. UNESCO-nun Baş Konfransında 21 fevral Beynəlxalq Ana Dili Günü elan olunub və

üzv ölkələrə bildirilib ki, həmin gün məktəblərdə, universitetlərdə Ana dilinin əhəmiyyəti ilə bağlı tədbirlər, konfranslar, seminarlar keçirilsin.

Dünyada məhv olmaq təhlükəsi ilə üzləşən dillərin qorunması məqsədilə hər il keçirilən Beynəlxalq Ana Dili Günü hər kəsə öz doğma dilinin varlığını hiss etmək, onunla qürur duymaq, onu qorumaq, inkişaf etdirmək hüququnun olduğunu bir daha xatırladır. Ən sadə şəkildə desək, dil ünsiyyət vasitəsidir, bununla bəhəm, dil millətin simasını səciyyələndirən amillərdən biri, bəlkə də, birincisidir. O, hər hansı bir xalqın varlığını təzahürü, onun milli

sərvəti, qan yaddaşdır. Bu qənaət tarixin bütün dövrlərində bəşər övladlarının qeyd-şərtsiz qəbul etdiyi, sübuta ehtiyac duyulmayan aksiomadır. Xalqın taleyi, onun mənlili, mədəniyyəti və mədəniyyəti olan dil cəmiyyətin təşəkkülü və inkişafı ilə birgə yaranır, tərəqqi edir. İnsan təkamülündə ana dilinin rolu böyükdür. İnsanın doğumu ilə bərabər bəxş olunmuş bu nemətin hər hansı bəhanə ilə qadağan olunması isə cinayətdir. Beynəlxalq Ana Dili Günü hamını bu cinayətə qarşı birləşməyə səsləyir. Millətin dilinin dövlət statusuna yüksəlməsi isə tarixi hadisə, milli dövlətçilik tarixinin qızıl səhifəsidir. Bu məqam millətin millət olaraq təsdiqidir. Çünki dilin dövlət dili statusuna yüksəlməsi millətin öz taleyinə sahibliyinin, dövlət qurmaq və qorumaq qüdrətinin, eyni zamanda dilinin zənginliyinin sübutudur. Əgər nəzərə alsaq ki, bu gün planetimizdə yaşayan minlərlə millət və etnik qrup sayı iki yüz civarında olan dövlətlərin bayrağı altında cəmləşib və bu dövlətlərin rəsmi dövlət dillərinin sayı 70-i keçmir, onda hər hansı bir millətin dilinin öz dövlətində dövlət dili olmasının əhəmiyyətini dərk etmək o qədər də çətin olmaz. Bu mənada, dilin dövlət dili statusu qazanması həqiqətən qürur gətirən tarixi hadisədir. Azərbaycan dili bu tarixi hadisəni yaşayıb. Bu gün dilimizin dövlət statuslu dillər arasında olmasına görə dilimi-

zin mədəni dirilik atributuna çevrilməsi yolunda böyük fədakarlıqlar göstərmiş, "Dilimiz çox zəngin və a həngdar dildir, dərin tarixi köklərə malikdir. Şəxsən mən öz ana dilimi çox sevir və bu dildə danışmağım ilə fəxr edirəm" deyə ümummilli lider Heydər Əliyevə minnətdar olmalıyıq. Ölkəmizdə Ana dilinin hərtərəfli inkişafı, işlək dilə çevrilməsi, beynəlxalq münasibətlər sistemində yol tapması Ana dilimizin gözəl bilicisi, mahir natiq ulu öndər Heydər Əliyevin dilin qorunmasına yönələn düşünülmüş siyasətinin nəticəsidir. Bu siyasətin əsası hələ 1970-ci ildə qoyulub. Heydər Əliyev həmin il Bakı Dövlət Universitetinin 50 illik yubileyində Azərbaycan dilində çıxış edib. Az keçməmiş bu dil dövlət əhəmiyyətli tədbirlərə yol tapıb. Azərbaycan SSR-in 1978-ci il Konstitusiyasında Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi qəbul edilməsi isə həmin dövr üçün əhəmiyyətli hadisə idi.

(Davamı 8-ci səhifədə)

Elm.- 2017.- 24 fevral.- S.7.

Millətin tək nişanı

21 FEVRAL BEYNƏLXALQ ANA DİLİ GÜNÜDÜR

(Əvvəl 7-ci səhifədə)

Müstəqillik ərəfəsi və onun ilk illərində dilin adının dəyişdirilməsi, onunla bağlı ənənələrin nəzərə alınmaması indi də təəssüf doğurur. 1995-ci ildə qəbul edilən Konstitusiyaya ilə dövlət dilinin adı bərpa olundu. Bundan sonra hökumət səviyyəsində Ana dilinin inkişafı və qorunması istiqamətində əhəmiyyətli sənədlər qəbul edildi. Azərbaycan Konstitusiyasının 45-ci maddəsi ilə hər kəsin Ana dilindən istifadə etmək, istədiyi dildə tərbiyə və təhsil almaq, yaradıcılıqla məşğul olmaq hüququ təsbit olundu. Konstitusiyamıza görə, heç kəs Ana dilindən istifadə hüququndan məhrum edilə bilməz.

2002-ci il 30 sentyabr tarixdə "Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi işlədilməsi, onun təbiiyi, qorunması və inkişaf etdirilməsi, dünya azərbaycanlılarının Azərbaycan dili ilə bağlı milli-mədəni özünümdüfə ehtiyaclarının ödənilməsi istiqamətində daha bir addımdır. Bu sənəd ümummilli lider Heydər Əliyevin xalqımıza və onun dilinə tükənməz məhəbbətinin, qayğısının parlaq nümunələrindən biridir. Bu ənənələri ölkə Prezidenti İlham Əliyev uğurla davam etdirməkdədir. Dövlət başçısının müxtəlif vaxtlarda imzaladığı "Azərbaycan dilində latin qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" və "Azərbaycan Milli ensiklopediyasının hazırlanması haqqında" sərəncamları və bu istiqamətdə görülmüş işlər də dilimizin inkişafına böyük qayğının təzahürüdür.

Qloballaşma dövründə Azərbaycan dilçilik elminin dünya elmi, texnikası və texnologiyalarının prioritet istiqamətlərinə uyğun təşkil və planlaşdırılmasına böyük ehtiyac vardır. Fəlsəfə, psixologiya, tarix, coğrafiya, informasiya texnologiyaları ilə bağlı müştərək tədqiqatlar genişləndirilməlidir. Müasir elmi araşdırmalar zəminində dilin tədrisi ilə əlaqəli tədqiqatlara diqqət artırılmalıdır. Dil və cəmiyyət,

sosioloji amillərin dillərə təsiri məsələləri kompleks şəkildə işlənməlidir. Dilçilik elminin təhsil və istehsalatla inteqrasiyası təmin edilməlidir. Qloballaşma dövründə qarşıda duran əsas vəzifələr dilçiliyin informasiya təminatının gücləndirilməsi, dilçilik tədqiqatlarının xalqımıza məxsus milli-mədəni dəyərlərlə əlaqələndirilməsi və azərbaycançılıq məfkurəsi mövqeyindən araşdırılması, dilçilikdə azərbaycançılıq məfkurəsinin konseptual əsaslarının işlənilməsidir.

Fikrimizcə, "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 23 may 2012-ci il və "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi haqqında" 29 may 2012-ci il tarixli sərəncamlarından irəli gələn vəzifələrin uğurlu icrası qloballaşma şəraitində Azərbaycan dilinin inkişafında yeni bir mərhələnin əsasını qoyacaqdır.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi kursunun regionlarda həyata keçirilməsi muxtar respublikamızda da uğurla davam etdirilir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri Vasif Talibovun təşəbbüsü ilə Ana dilinə verilən dəyər və qiymətin məntiqi davamı kimi Naxçıvan şəhərində Ana dili abidəsi ucaldılmışdır. Bu hər hansı bir daş parçası deyil. Bu, Dədə Qorqudun hikmətinə, Füzulinin şəriyyətinə, Koroğlunun nərəsinə, anaların laylasına, ataların öyüdüne, Vətənin ucalığına qoyulmuş möhtəşəm bir abidədir. Bu abidə kiçikdən böyüyə hər birimizi öndündə səcdə etməyə və saatlarla düşünməyə vadar edir. Ana dilimiz əsrlərin qan yaddaşı, daş hafizəsidir. Heç bir dilin təsirində ərilməyən, şirniyi, axıcılığı, anlaşılılığını itirməyən, illər, əsrlər keçdikcə öz layıqlı qiymətini alan dildir. Bizim dilimiz bizim üçün nə qədər əhəmiyyət kəsb edirsə, digər dillər də onu danışan xalqlar üçün bunu tələb edir. Çünki ilk sözlərin söyləndiyi və fərdi

düşüncələrin ifadə olunduğu ana dili hər bir şəxsin tarixinin və mədəniyyətinin təməlidir. Ana dili, milli dil, ünsiyyət dilinin öyrənilməsinə təbliğ etməklə dilçiliklə bağlı əsas məsələ olan çoxdilliliyi təbliğ edir. Dillər ortaq anlaşma və tolerantlıq üçün əsas vasitədir. Bütün dillərə qarşı hörmət, heç bir mədəniyyəti və onun üzvlərini kənarlaşdırmadan sülhün bərqərar olmasında əsas amildir. Çoxdillilik, müəyyən bir ərazidə danışılan bütün dillərin harmoniya içərisində mövcudluğu kimi başa düşülür.

Dil real və mücərrəd irsin qorunması və inkişaf etdirilməsi üçün ən mükəmməl bir alətdir. Ana dilinin yayılması üçün atılmış hər bir addım tək-cə dil müxtəliflikləri və çoxdilliliyi tədrisi deyil, həmçinin dilçilik və mədəni ənənələr haqda biliklərin artmasına, qarşılıqlı anlayış, dözümlülük və dia-loq üzərində qurulmuş həmrəyliyi inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. Ana dilimizi qorumaq, inkişaf etdirmək bizim də borcumuzdur.

Görkəmli ədəbimiz Ömer Faiq Nəmanzadə dil haqqında belə deyir: "Dil millətin tək nişanıdır". Düzdür, çünki hər hansı bir millətin tarixini, mədəniyyətini öyrənmək istəyiriksə, biz ilk növbədə onun dilinə bələd olmalıyıq.

Hər bir millət məskunlaşdığı yerdən asılı olmayaraq dilini qoruyub saxlamağı bacarmalı və yaşatmalıdır. Çünki millət vətənsiz yaşayar, amma dilsiz yox. Dil həm çoxcəhətli, həm də mürəkkəb ictimai hadisədir. Dil bilavasitə mədəniyyətlə bağlıdır. Məlumdur ki, dil daim dəyişir. Dillərin hər biri öz-özünə zəngin tərkibə, müxtəlif quruluşla və geniş ifadə imkanlarına malikdir. Həm fərqli, həm də mürəkkəb işarələr sistemində malik olan dil cəmiyyət üzvləri arasında ünsiyyətə, həm də mədəniyyətlərin qarşılıqlı öyrənilməsinə xidmət edir.

Hazırda Azərbaycan dili xalqımızın milli və Respublikamızın rəsmi dövlət dilidir. Biz bu gün bütün ruhumuzla "dərin fikirləri incə çalarınadək olduqca aydın bir şəkildə ifadə etmək qüdrətinə malik" dilimizin millilik xüsusiyyətini qorunmalı və yad ünsürlərin dilə təsirinin qarşısını almalıyıq.

Zülfüyyə İsmayil
AMEA Naxçıvan Bölməsinin böyük
elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru